

**INNOVATSION FAOLIYATNI MOLİYALASHTIRISH
INNOVATSION FAOLIYATNI DAVLAT TOMONIDAN MOLİYAVIY
QO‘LLAB-QUVVATLASHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI**

Niyazova Xilola Shavkatovna

Toshkent xalqaro universiteti

mustaqil tadqiqotchisi

xilolaniyazova15@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-0459-4908>

Annotatsiya. Mazkur tezisda innovatsion faoliyatni davlat tomonidan moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlari tahlil qilingan. Asosiy e‘tibor davlat grantlari, subsidiyalar, soliq imtiyozlari, davlat kafolatlari, venchur fondlarini qo‘llab-quvvatlash hamda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlariga qaratilgan. Innovatsion faoliyatni moliyalashtirishda davlat mablag‘laridan foydalanishning xususiy kapitalni jalb etish va innovatsion risklarni kamaytirishdagi o‘rni asoslangan. Shuningdek, davlat moliyaviy qo‘llab-quvvatlash vositalarini innovatsion loyihalarning rivojlanish bosqichlariga moslashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsion faoliyat, davlat moliyalashtirishi, grant, subsidiya, soliq imtiyozi, davlat kafolati, venchur kapital, davlat-xususiy sheriklik, innovatsion loyiha.

Innovatsion faoliyat iqtisodiyotning texnologik yangilanishi, mehnat unumdorligining oshishi va yangi raqobat ustunliklarini shakllantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Biroq innovatsion loyihalarning yuqori riskli xususiyati, uzoq muddatli qaytim davri hamda ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish natijalarining oldindan aniq bo‘lmasligi xususiy moliyalashtirish imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Shu sababli davlatning

innovatsion faoliyatni moliyaviy qo'llab-quvvatlashdagi ishtiroki zamonaviy innovatsion tizimlarning muhim tarkibiy elementi hisoblanadi.

Davlat tomonidan innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash faqat to'g'ridan-to'g'ri budjet mablag'larini ajratish bilan cheklanmaydi. Zamonaviy amaliyotda grantlar, subsidiyalar, soliq imtiyozlari, kredit kafolatlari, davlat venchur fondlari, innovatsion xaridlar va davlat-xususiy sheriklik kabi turli moliyaviy mexanizmlardan foydalanilmoqda. Bunday vositalarning asosiy vazifasi xususiy sektor uchun innovatsion loyihalarga investitsiya kiritish riskini kamaytirish va qo'shimcha kapitalni jalb qilish uchun zarur moliyaviy sharoit yaratishdan iborat.

Shu sababli mazkur tadqiqotning maqsadi innovatsion faoliyatni davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlarini tahlil qilish hamda davlat moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish yo'nalishlarini aniqlashdan iborat.

OECD tomonidan 2024-yilda e'lon qilingan tadqiqotda davlatlarning innovatsion faoliyatni moliyaviy qo'llab-quvvatlashda to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita vositalardan foydalanishi tahlil qilingan. Tashkilot davlatlar innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash hajmi bilan bir qatorda moliyaviy instrumentlarning tarkibi va ularning ustuvor innovatsion yo'nalishlarga ta'siriga ham e'tibor qaratishi zarurligini ta'kidlaydi [1]. Davlat moliyaviy yordamini maqsadli yo'naltirish innovatsion tizimdagi tarkibiy o'zgarishlarni tezlashtirish imkonini beradi.

Yevropa Komissiyasining 2025-yilgi European Innovation Scoreboard hisobotida innovatsion tizimlar samaradorligini baholashda "finance and support" alohida yo'nalish sifatida ajratilgan. Ushbu yo'nalishga davlat va oliy ta'lim sektoridagi ilmiy-tadqiqot xarajatlari, venchur kapital xarajatlari hamda biznes sektoridagi R&D faoliyatini to'g'ridan-to'g'ri davlat tomonidan moliyalashtirish va soliq orqali qo'llab-quvvatlash ko'rsatkichlari kiritilgan

[2]. Bu davlat moliyaviy qo'llab-quvvatlashining innovatsion rivojlanish uchun mustaqil omil sifatida baholanayotganini ko'rsatadi.

WIPOning Global Innovation Index doirasidagi tadqiqotlarida ham innovatsion ekotizimning moliyaviy ta'minoti, xususan, venchur kapital va investitsiya faolligi innovatsion natijadorlikni belgilovchi muhim omillar qatorida baholanadi. Innovatsion loyihalarning dastlabki bosqichlarida yuqori risk sababli xususiy investorlar faolligining cheklanishi davlatning grant, kafolat va qo'shma moliyalashtirish mexanizmlaridan foydalanishini zarur qiladi [3].

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini shartli ravishda to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita vositalarga ajratish mumkin. To'g'ridan-to'g'ri moliyalashtirish mexanizmlariga davlat grantlari, subsidiyalar, maqsadli dasturlar, davlat buyurtmalari hamda davlat investitsiya va venchur fondlari kiradi. Bilvosita vositalar esa soliq imtiyozlari, kredit kafolatlari, imtiyozli kreditlash, foiz xarajatlarini qoplash va xususiy investitsiyalar uchun rag'batlantiruvchi sharoit yaratishni qamrab oladi.

Grant moliyalashtirish innovatsion faoliyatning eng dastlabki va yuqori riskli bosqichlarida muhim ahamiyatga ega. Fundamental tadqiqotlar, ilmiy g'oyalar va prototip yaratish bosqichida loyiha hali barqaror daromad keltirmaganligi sababli bank krediti yoki boshqa qaytariladigan moliyaviy resurslardan foydalanish cheklangan bo'ladi. Shu holatda davlat grantlari innovatsion g'oyani sinovdan o'tkazish va texnologik imkoniyatlarni aniqlash uchun dastlabki moliyaviy baza yaratadi.

Subsidiyalar innovatsion faoliyat xarajatlarining muayyan qismini davlat tomonidan qoplashga xizmat qiladi. Ular yangi texnologiyalarni xarid qilish, ilmiy-tadqiqot xarajatlari, xodimlarni tayyorlash yoki innovatsion mahsulotlarni bozorga chiqarish bilan bog'liq xarajatlarni kamaytirishi mumkin. Biroq subsidiyalarning samaradorligi ularni aniq natijaviy ko'rsatkichlar bilan bog'lash darajasiga bevosita bog'liq. Moliyaviy yordam

faqat xarajatni qoplashga emas, balki aniq innovatsion natijaga erishishga yo‘naltirilganda uning iqtisodiy samarasi ortadi.

Soliq imtiyozlari innovatsion faoliyatni bilvosita davlat tomonidan moliyaviy rag‘batlantirishning muhim vositasidir. Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga sarflangan mablag‘larni soliq bazasidan chegirish yoki R&D soliq kreditlarini qo‘llash korxonalarning o‘z mablag‘larini innovatsion faoliyatga yo‘naltirishini rag‘batlantiradi. Bunday yondashuvda davlat loyiha tanlashda to‘g‘ridan-to‘g‘ri ishtirok etmaydi, biroq korxonaning innovatsion xarajatlari qiymatini kamaytiradi.

Davlat kafolatlari esa innovatsion loyihalarni banklar va boshqa moliyaviy institutlar uchun jozibadorroq qilish imkonini beradi. Innovatsion kompaniyalarning katta qismi yetarli moddiy garovga ega bo‘lmasligi mumkin. Bunday sharoitda davlatning qisman kredit kafolati kredit tashkilotining potensial zararini kamaytirib, innovatsion korxonaning qarz resurslariga kirish imkoniyatini kengaytiradi.

Zamonaviy mexanizmlardan yana biri davlat ishtirokidagi venchur moliyalashtirish hisoblanadi. Bunda davlat xususiy investor bilan birgalikda venchur fondini shakllantirishi yoki istiqbolli innovatsion loyihalarga qo‘shma investitsiyalar kiritishi mumkin. Ushbu mexanizmدا davlatning asosiy vazifasi xususiy kapitalni almashtirish emas, balki dastlabki riskning bir qismini o‘z zimmasiga olish orqali xususiy investitsiyalarni jalb qilishdan iborat.

Davlat-xususiy sheriklik ham yirik va uzoq muddatli innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda samarali vosita bo‘lishi mumkin. Bunda davlat infratuzilma, kafolat yoki dastlabki moliyalashtirish bilan ishtirok etsa, xususiy sektor kapital, texnologiya va boshqaruv tajribasini taqdim etadi. Bu innovatsion risklar va moliyaviy majburiyatlarni tomonlar o‘rtasida taqsimlash imkonini beradi.

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, innovatsion faoliyatni davlat tomonidan moliyaviy qo‘llab-quvvatlashda barcha loyihalar uchun yagona instrumentdan

foydalanish maqsadga muvofiq emas. Ilmiy tadqiqot va g'oya bosqichida grantlar hamda davlat mablag'lari ustuvor bo'lsa, prototip va tajriba-sinov bosqichida davlat venchur fondlari va qo'shma moliyalashtirish vositalari samaraliroq bo'lishi mumkin. Tijoratlashtirish bosqichida esa davlat kafolatlari, soliq imtiyozlari va xususiy kapitalni jalb qiluvchi mexanizmlarning ahamiyati ortadi.

Shu jihatdan davlat moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini "grant → qo'shma investitsiya → kafolat va soliq rag'batlari → bozor moliyalashtirishi" tamoyili asosida shakllantirish maqsadga muvofiq. Bunda loyiha rivojlanib, tijorat salohiyati ortgan sari bevosita davlat moliyalashtirishining ulushi qisqarishi va xususiy moliyalashtirish ulushi oshib borishi kerak. Bu davlat mablag'larining samarali aylanishini va bir xil budjet resurslari hisobiga ko'proq innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash imkonini beradi.

Davlat moliyaviy yordami samaradorligini oshirish uchun moliyalashtirishning natijadorlikka asoslangan mexanizmlarini rivojlantirish ham zarur. Bunda mablag'larni ajratish patentlar soni yoki ilmiy nashrlar kabi oraliq natijalar bilangina emas, balki yangi mahsulot yaratish, tijoratlashtirish, xususiy kapital jalb qilish, eksport yoki qo'shimcha qiymat yaratish ko'rsatkichlari bilan ham bog'lanishi lozim.

O'tkazilgan tahlillar innovatsion faoliyatni davlat tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlashda grant, subsidiya, soliq imtiyozi yoki davlat kafolatining alohida qo'llanilishi yetarli emasligini ko'rsatadi. Ushbu instrumentlarni innovatsion loyiha hayotiy sikli va risk darajasiga mos ravishda o'zaro uyg'unlashtirish davlat moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini oshiradi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin. Birinchidan, davlat moliyaviy qo'llab-quvvatlash instrumentlarini innovatsion loyiha bosqichlariga qarab differensiallashtirish lozim. Ikkinchidan, grant va subsidiyalarni aniq natijaviy mezonlar bilan bog'lash

hamda bosqichma-bosqich moliyalashtirish mexanizmini keng qo'llash maqsadga muvofiq. Uchinchidan, davlat kafolatlari va qo'shma venchur fondlari orqali xususiy kapitalni innovatsion loyihalarga jalb qilish mexanizmlarini rivojlantirish zarur. To'rtinchidan, soliq imtiyozlarini real R&D va tijoratlashtirish xarajatlari bilan bog'lash orqali ularning manzilliligini kuchaytirish lozim. Beshinchidan, davlat tomonidan moliyalashtirilgan innovatsion loyihalar natijadorligini doimiy monitoring qiluvchi yagona baholash tizimini joriy etish maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, zamonaviy sharoitda davlat innovatsion faoliyatning yagona moliyalashtiruvchisi emas, balki xususiy kapitalni jalb qiluvchi, dastlabki innovatsion risklarni kamaytiruvchi va moliyaviy resurslarni ustuvor yo'nalishlarga yo'naltiruvchi katalizator sifatida faoliyat yuritishi lozim. Bunday yondashuv davlat mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirish va innovatsion faoliyatning barqaror moliyaviy bazasini shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

[1] OECD. How Do Governments Direct Support for Innovation? Lessons from Recent OECD Measurement and Impact Analysis (MABIS) Work // OECD Policy Briefs. – Paris: OECD Publishing, 2024. – No. 4. – DOI: 10.1787/c1d93d1c-en. – URL: https://www.oecd.org/en/publications/how-do-governments-direct-support-for-innovation_c1d93d1c-en.html

[2] European Commission. European Innovation Scoreboard 2025. – Brussels: Directorate-General for Research and Innovation, 2025. – DOI: 10.2777/3239776. – URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/knowledge-publications-tools-and-data/publications/all-publications/european-innovation-scoreboard-2025_en

[3] World Intellectual Property Organization. Global Innovation Index 2025: Innovation at a Crossroads. – Geneva: WIPO, 2025. – URL: <https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2025/en/index.html>

